

Сергієнко Л. В. Дидактична гра як форма навчання в системі професійної освіти / Л. В. Сергієнко // Освіта на Луганщині. – 2009. – №1. – С. 152–154.

Сергієнко Л.В.,
Лисичанський педагогічний коледж
Луганського національного
університету імені Тараса Шевченка

Дидактична гра як форма навчання в системі професійної освіти

Реформування освіти в Україні є важливою складовою процесів оновлення освітніх систем, пов'язаних з визнанням значущості знань як рушія суспільного добробуту та прогресу. Відбуваються процеси трансформації освітньої системи. Ці зміни стосуються створення нових освітніх стандартів, оновлення та перегляду навчальних програм, змісту навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм, методів, засобів навчання.

Сучасному вчителю необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. Це потребує належної підготовки педагога: він має орієнтуватися в інноваційних процесах сучасної школи, розуміти необхідність перебудови технології мовної підготовки учнів, використання інтерактивних та імітаційних форм і методів навчання мови, нових підходів до змісту й структури заняття, добору ефективних засобів навчання тощо.

З-поміж основних напрямів модернізації вищої педагогічної освіти в нашій країні одним із актуальних сьогодні постає формування фахової комунікативної компетентності майбутніх учителів як показника культури професійного мовлення, запоруки успіху спеціаліста будь-якої галузі на сучасному ринку праці, забезпечення його конкурентоспроможності.

Серед педагогічних засобів активізації процесу навчання особливе місце має належати навчальній дидактичній грі як цілеспрямованій організації

навчально-ігрових взаємодій тих, хто навчається, у процесі моделювання ними професійно орієнтованих комунікативних ситуацій.

Педагогічна діяльність, основою якої є мовленнєва діяльність, – це база всього освітнього простору, і від якості мовлення вчителя, способів його презентації залежить ступінь освіченості й рівень сформованості мовної особистості молодшого школяра. Отже, система педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів повинна бути спрямована першочергово на розвиток професійної комунікативної компетентності.

Комунікативна спрямованість шкільних дисциплін, орієнтація на реалізацію принципів особистісно зорієнтованого навчання спонукають до перегляду теоретичних засад формування професійно-комунікативних навичок фахівців. Таким чином, проблема формування комунікативної компетентності учителів початкових класів засобами дидактичної гри набуває актуальності. Саме тому гра повинна зайняти в практиці навчання належне місце, бо на відміну від традиційних засобів вона більшою мірою орієнтована на формування самостійності, винахідливості, соціальних якостей особистості, які є вимогою часу.

На сучасному етапі розвитку теорії гри відбувається уточнення понять “гра”, “дидактична гра”. Найбільш уживаним є визначення поняття “гра” в Українському педагогічному словнику за редакцією С. Гончаренко як “вид активної діяльності дітей, у процесі якої вони оволодівають соціальними функціями, стосунками та рідною мовою як засобом спілкування між людьми”. [2, с. 139]

Гра – унікальний феномен загальнолюдської культури. У жодному виді діяльності людина не демонструє такого вираження своїх психофізичних, інтелектуальних ресурсів, як у грі. Саме тому вона повинна розширити свої кордони в системі професійної підготовки.

Спеціальною конструкцією процесу навчання, характер якої обумовлений змістом процесу навчання, методами, прийомами, засобами, видами діяльності студентів, є форма навчання. Ця конструкція – внутрішня організація змісту,

яким у реальній педагогічній дійсності є процес взаємодії суб'єктів навчального процесу в роботі над певним навчальним матеріалом. Зміст є основою розвитку самого процесу навчання, спосіб його існування, що й обумовлює його провідну роль у розвитку навчання. Відповідно, форму навчання треба розуміти як конструкцію циклів процесу навчання, що реалізуються в поєднанні управлінської діяльності педагога та керованої навчальної діяльності тих, хто навчається. [3, с. 33-46; 5]

Конкретні форми організації навчального процесу – це лише застосування загальних форм відповідно до конкретної дидактичної мети й завдань. Колективна форма навчання – принципово нова форма навчання в сучасній освіті. Пошук інновацій у формах навчання привів до появи нестандартних уроків, серед яких одним з найбільш поширених є, зокрема дидактична гра. Унікальність цієї організаційної форми навчання й виховання в одночасній реалізації трьох факторів розвитку творчого стилю діяльності: проблематизації, рефлексії, діалогу, спільна дія яких і складає механізм розвитку особистості, але за умови самовизначення в проблемних ситуаціях, самостійної постановки цілей та їх здійснення в умовах вільного вибору засобів. Адже необхідність діяти в рамках раніше заданої ролі, природно, накладає певні обмеження на свободу мовленнєво мислительних дій педагогів, а також на можливість самореалізації та не впливає на формування повноцінної комунікації між партнерами. Це зумовлено тим, що спілкування за своєю природою діалогічне. Колективна взаємодія є основою комунікативно-ігрових прийомів навчання.

Звичайно, добираючи ту чи іншу форму навчання, викладачам доводиться враховувати цілий ряд чинників: її вплив на розвиток особистості, дидактичну мету заняття, зміст і характер навчального матеріалу, навчально-матеріальну базу, власний досвід тощо.

Одна й та ж форма навчання може мати різну модифікацію й структуру залежно від завдань та методів навчальної роботи.

Дидактична гра має певну структуру, що характеризує її як форму навчання й ігрову діяльність одночасно. Структурними складовими дидактичної гри є:

- **дидактичне завдання**, що визначається метою навчального й виховного впливу, формулюється педагогом і відтворює його навчальну діяльність.
- **ігрове завдання**, через яке в дидактичній грі реалізується дидактична задача, яка у грі зумисне прихована й постає у вигляді ігрового задуму;
- **ігрові дії**, які визначає ігрова задача. Ігрові дії – основа гри. Різноманітність ігрових дій – запорука успіху у вирішенні ігрових завдань. У різних іграх ігрові дії різняться за своїм спрямуванням по відношенню до тих, хто грає, але вони пов'язані з ігровим задумом засобами його реалізації та включають дії, спрямовані на виконання дидактичної задачі;
- **правила гри**, зміст і спрямованість яких зумовлені загальними завданнями формування особистості студента, пізнавальним змістом, ігровими завданнями й ігровими діями. Правила гри містять моральні вимоги до взаємовідношень між членами учнівського колективу, до виконання ними норм поведінки. Правила у грі є заданими. За допомогою них відбувається управління грою. Правила впливають і на вирішення дидактичної задачі, спрямовуючи увагу учнів на виконання конкретного завдання навчального предмета.
- **результат гри**. Підведення підсумків проводиться відразу по закінченню гри. Це може бути підрахунок балів, визначення тих, хто краще виконав ігрове завдання, визначення команди-переможниці тощо, підкреслюючи при цьому досягнення, успіхи кожного.

Усі структурні елементи гри взаємопов'язані, й відсутність певних із них зруйнує гру. Вона втратить свої особливості, не досягне мети навчання. Відповідно, керівництво дидактичною грою – це правильне визначення дидактичного завдання, ігрового завдання й реалізації через нього дидактичних завдань; у продумуванні ігрових дій; у визначенні ігрових правил, передбаченні

навчальних результатів. Особливе завдання педагога – створення матеріального центру гри.

На підставі зазначеного визначаємо такі функції дидактичної гри:

- функція формування інтересу до навчання;
- функція формування психічних новоутворень;
- функція формування власне навчальної діяльності;
- функція формування загальнонавчальних умінь, навичок навчальної й самостійної роботи;
- функція формування навичок самоконтролю й самооцінки;
- функція формування адекватних взаємовідносин і засвоєння соціальних ролей.

Основними умовами проведення дидактичної гри при цьому є:

- 1) наявність у педагога певних знань і вмінь стосовно дидактичної гри;
 виразність проведення гри;
- 2) необхідність включення в гру педагога як учасника, як керівника, який має забезпечити поступальний розвиток гри відповідно до навчальних і виховних завдань, але при цьому без тиску на гравців, виконуючи другорядну роль, спрямовуючи гру в потрібне русло.
- 3) оптимальне співвідношення цікавості й навчання;
- 4) засоби й способи, що підвищують емоційне ставлення до гри, розглядати не як самоціль, а як шлях до виконання дидактичних завдань;
- 5) між викладачем і студентами має бути атмосфера взаємоповаги, взаєморозуміння, довіри й співпереживання;
- 6) наочність, що використовується в дидактичній грі, має бути простою й інформативною.

Результативність дидактичної гри залежить від систематичного її використання, від цілеспрямованості програми ігор у поєднанні із звичайними дидактичними вправами.

В. Букатов висловлює такі поради до проведення дидактичних ігор: [1, с. 44]

- ✓ не поспішати з виголошенням дидактичної мети або з постановкою навчальної мети перед початком ігрового завдання;
- ✓ продумати діяльність учнів так, щоб складність була замаскована виконанням дій, для них досить легких;
- ✓ продумати й підготуватися до зміни мізансцен;
- ✓ продумати, як рятуватися від штампів “парної педагогіки”, замінюючи її педагогічною організацією мимовільної уваги учнів до думки, умінь, дій, мети одне одного;
- ✓ завдання педагога не буде ігровим, якщо не відчуті особистої грайливості між педагогом і учнями;
- ✓ під час повторення ігрового завдання має бути новизна, несподіванка й незрозумілість;
- ✓ скласти список ігор і з’ясувати, як ці ігри (або їхні елементи) можна використовувати на уроці; пам’ятати, що жвавість дидактичної гри найбільше залежить від поведінки вчителя.

Повноцінне розгортання навчального процесу на основі дидактичної гри передбачає значний особистісно-професіональний потенціал педагога, який в ході навчання виступає в різних ролях та забезпечує тонкий баланс між залученням учнів до ігрового дійства та спеціальною фіксацією навчально-пізнавального результату гри.

Дидактичні ігри є універсальними в тому плані, що можуть використовуватися на всіх уроках та у всіх закладах освіти. Вони вдосконалюються, перебудовуючись під кожне нове покоління. Для подальшого розвитку дидактичних ігор потрібні креативні вчителі. Дидактична гра – “творча форма навчання, виховання і розвитку студентів, школярів і дошкільників” [6, с. 31].

Таким чином, дидактичні ігри сприяють активізації засвоєння навчального матеріалу, вказують на можливі помилки вирішення проблемних ситуацій,

розкривають не тільки індивідуальні здібності особистості, але і їхню діяльність у колективі. Модель навчального процесу на основі гри будується через залучення учнів до ігрового моделювання досліджуваних явищ, набуття ними нового досвіду в обстановці гри.

Дидактична гра здійснює позитивний вплив на різні сфери розвитку й особистості майбутніх фахівців. У ході дидактичної гри в педагога формуються вміння поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю.

Ігрова форма заняття створюється за допомогою ігрових прийомів та ситуацій, які є засобом спонукання, стимулювання до навчальної діяльності. Г. Селевко визначає, що „роблячи ставку на активізацію й інтенсифікацію навчального процесу, ігрова діяльність використовується як самостійна технологія для засвоєння понять, теми, розділу; як елемент більш широкої технології; як урок (заняття) або його частина (пояснення, закріплення, вправи, контроль)”. [4, с. 50]

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у розробці методичних рекомендацій щодо застосування дидактичних ігор на заняттях з предметів філологічного циклу.

Література

- 1. Букатов В.** Педагогические таинства дидактических игр / В. Букатов: Учеб.-метод. пособие. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Изд-во МПСИ: Флинта, 2003. – С. 44
- 2. Гончаренко С.** Український педагогічний словник [Текст] / Семен Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – С. 217, 247, 337
- 3. Скнарь О.** Модернізація форм і методів навчання студентів / О. Скнарь // Вища школа. – 2006. – №3. – С. 33-46
- 4. Селевко Г.** Современные образовательные технологии [Текст] / Г. Селевко. – М.: Народн. образование, 1998. – С. 50
- 5. Форми навчання в школі:** Кн. для вчителя / Ю. Мальований, В. Римаренко, Л. Вороніна та ін.; За ред. Ю. Мальованого. — К.: Освіта, 1992. — 182с.

6. Щербань П. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах / П. Щербань: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закл. – К.: Вища школа, 2004. – С. 31

У статті окреслено особливості дидактичної гри як форми навчання тобто конструкції циклів процесу навчання, що реалізуються в поєднанні управлінської діяльності педагога та керованою навчальною діяльністю учнів.

В статье очерчены особенности дидактичной игры как формы учебы то есть конструкции циклов процесса обучения, которые реализуются в сочетании управленческой деятельности педагога и управляемой учебной деятельностью учащихся.

In the article the features of didactics game as forms of studies are outlined that constructions of cycles of process studies, which will be realized in combination of administrative activity of teacher and by the guided educational activity those, who studies, in relation to mastering of certain maintenance of educational material and methods of activity.